

ZPRÁVY

KVM *Olomouc*

(ZPRÁVY SLUKO)

VYDÁVÁ

KRAJSKÉ VLASTIVĚDNÉ MUSEUM V OLOMOUCI

Červen 1956.

Číslo 61.

BUDOVÁNÍ EXPOSIC VE VLASTIVĚDNÝCH MUSEÍCH

je úkolem, který klade na musejní pracovníky velké nároky. Stoupají požadavky návštěvníků, kteří mají možnost vidět jinde výtvarně působivé výstavy. Je třeba, aby musejníci sledovali výstavní pokroky, aby se na nových musejních instalacích poučili, aby pracovní úsilí i finanční náklady na novou instalaci vedly k vytvoření nejučinnějších exposic, základu to osvětové práce vlastivědného musea.

Termín instalace znamená technické provádění, pro výstavně uspořádané sbírky užíváme termínu expozice. Musejníci tedy instalují buď expozici nebo výstavu.

Vybudování expozice je náročný úkol, který je třeba řádně připravit. Předpokladem je znalost regionální literatury, znalost archivních dokladů a znalost sbírek. Pro zpracování materiálu je nejvýhodnější systém kartoték. Studium i přípravy předpokládají práci vědeckými metodami, takže vybudování expozice je třeba považovat za vědeckou práci, odpovídající na příklad vědecké publikaci.

Je škoda, že naše musejnictví nemá dost theoretických prací v tomto oboru a nemá ani dost materiálů, které by poskytovaly přehled, co se v kterém oboru podařilo už vyřešit a jaké chyby byly už zjištěny. Je to zaviněno tím, že nemáme odborného musejnického časopisu, který by nové expozice a výstavy hodnotil jednak pro potřebu museologické dokumentace, jednak pro praktickou potřebu musejníků, z nichž někteří řeší izolovaně otázky, které byly už třeba dobře vyřešeny jinde. Vědecky pojatou a výtvarně vyřešenou expozici je přece možno klást na roveň na příklad vědecké publikaci, výstavě obrazů, jevištní výpravě. O takových pracích se nejen referuje v denním tisku, ale hodnotí se pro potřebu odborníků v odborných časopisech. A to nám musejníkům velmi chybí. Proto jsou také expozice a výstavy v museích podceňovány.

Připojený návrh projektu snaží se odstranit dosavadní nejednotnost v názorech, termínech, postupu, požadavcích atd. tím, že:

1. odstraňuje složité, cizími slovy vyjádřené termíny,
2. stanoví tři stupně práce na projektu, kde každý další stupeň znamená přesnější a podrobnější rozpracování stupně předcházejícího,
3. spojuje obsah a formu v celek. Od začátku je totiž třeba myslet na technické provedení, které není jen věcí výtvarníka, ale i výsledkem myšlení autora expozice, a tím je vždy musejník především.

Návrh je proveden na základě autorových praktických zkušeností a na základě dostupné literatury. Přímým podnětem byl článek dra Jochmanna „Projektová dokumentace pro budování musejních exposic“, uveřejněný ve Zprávách KVM Olomouc č. 58. Je podnětný tím, že využívá zkušeností z oboru technické výstavby. V členění je ale závislý příliš na práci Michajlovské Organizace a technika museálního výstavnictva: přejímá čtyři stupně členění, termíny, výtvarné řešení oděluje od ostatních příprav.

Požadavky na musejní expozice

vlastivědných museí možno zařadit do čtyř skupin:

I. ZÁŠADNÍ — vědecké požadavky jsou dány úkolem musea: umožnit pracujícím styk s vědeckými poznatky.

1. Řešit problémy na základě nejnovějších poznatků pokrokové vědy (stanovisko vědecké).

2. Ukazovat souvislost jevů chápaných ve vzájemných vztazích, nikoli izolovaně (stanovisko historické).

II. SPECIÁLNÍ — musejní požadavky vyplývají z toho, že působení musejních expozic je založeno na přímém vnímání hmotných dokladů a na působivost památek.

1. Využívat k objasnění temat dokladů vybraných záměrně a především ze sběrné oblasti musea.

2. Nevystavovat předměty izolovaně, ale doplnit je pomocným materiálem k lepšímu pochopení vztahů a závislosti. Základem expozice jsou ale trojrozměrné doklady, nikoliv dvojrozměrné doplňky.

3. Vystavit exponáty tak, aby vystavením nebyly ohroženy. Znamená to, že všemi dostupnými opatřeními je chráníme před ztrátou a poškozením.

III. PEDAGOGICKÉ — osvětové požadavky si vynucuje lidovýchovné poslání musea: úprava museí má být taková, aby expozice mohl pochopit občan s průměrným vzděláním.

1. Omezit počet exponátů v expozici s ohledem na únavu návštěvníka (provést oddělení sbírek výstavních od základních, které jsou uspořádány systematicky a určeny pro vědecké potřeby).

2. Umístit exponáty v zorném poli promyšleně a s možností nejvýhodnějšího vnímání. U větších museí pamatovat na možnost odpočinku.

3. Podat problémy tak, aby návštěvník byl veden k aktivitě. Expozice musí být pochopitelná bez slovního doprovodu, ale přitom je nutno omezit texty na nejnutnější míru, protože lidé nechodí do musea číst, ale prohlížet hmotné památky.

IV. ESTETICKÉ — výtvarné požadavky souvisejí s faktem, že výtvarné zpracování (vyřešení poměru obsahu a formy) je působivější.

1. Tvarové a barevné řešení celku má vyvolat dojem sympatického prostředí, které návštěvníka láká k další prohlídce. Přitom má mít každé museum svůj osobitý ráz.

2. Výtvarné řešení detailů předpokládá vyvážené umístění exponátů (symetricky nebo asymetricky), vkusné provedení grafických doplňků a pečlivé provedení nápisů čitelným jednotným písmem.

PROJEKT MUSEJNÍ EXPOSICE

Stupeň	OBSAH (složka musejní, vědecká)	FORMA (složka výt. techn.)
	I. NÁMĚT (ideový návrh)	ROZVRH (rozmístění)
	Stručné vyjádření hlavní these na základě studia literatury a výzkumu sběrné oblasti. Charakteristika sběrné oblasti, odůvodnění a cíl expozice.	Rozmístění oddílů do místností s náznakem cirkulace (náčrt místností). Potřeba adaptací v budově (vchody, podlahy, malba, osvětlení atd.).

Dosud používaný název tematická struktura.

II OSNOVA (thematický rozbor)

Rozvržení na oddíly, themata a problémy s určením vzájemných vztahů a proporcí.

Nejvýznačnější exponáty, nejdůležitější potřebné doplňky (plastické modely, dioramata a pod.).

NÁVRH (prostorové řešení)

Základní řešení cirkulace (náčrt místností).

Rozvržení na jednotlivé koje a stěny (náčrty).

Potřeba a rozestavení vitrin a panelů.

Dosud užívaný název thematicko-exposiční plán. (Libreto.)

III LIBRETO (exposiční soupis)

Soupis themat a problémů, odpovídající soupis exponátů a doplňků, vše očíslováno s ohledem na umístění, rozměry, poznámky k vyzvednutí důležitých exponátů.

Všechny texty v definitivním znění (s vyznačením důležitosti — druhu provedení).

PLÁN (technické řešení)

Přesné řešení cirkulace (náčres) s rozmístěním vitrin.

Nákresy jednotlivých stěn (rámy vitriny).

Detaily umístění význačných exponátů, textů a doplňků.

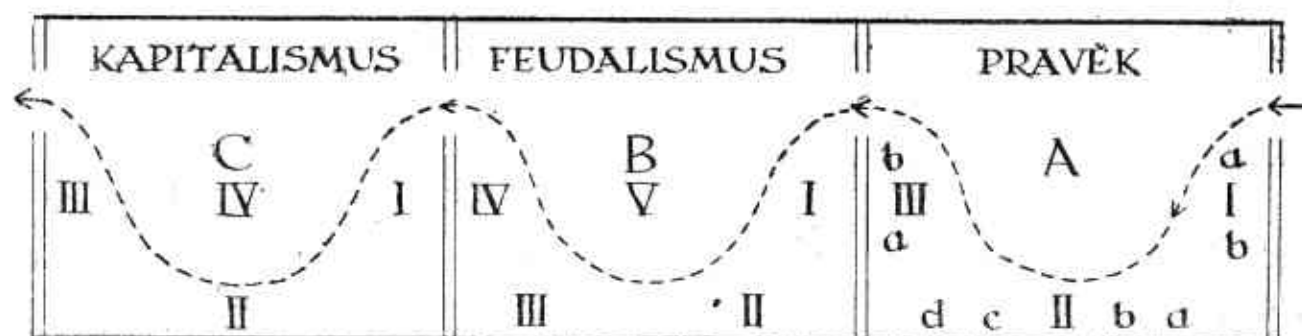
Dosud používaný název scénář, thematicko-instalační plán.

Ve všech stupních zpřesňování údajů, týkajících se organizačních a finančních předpokladů a časového plánování (termínů).

DODATEK:

Plán osvětového využití expozice (zahájení, propagace, pozvánky, plakáty, výklad, besedy, tištěný průvodce).

Schematické znázornění expozice vlastivědného musea.

EXPOSICE

ODDÍLY Pravěk A Feudalismus B Kapitalismus C

THEMATA v oddílu I II III IV.

PROBLÉMY v thematech a b c d.

EXPONÁTY k problémům 1 2 3 4 5.

Označení	Obsah	Stupeň projektu			Prostor
Přírodověda Historie Výstavba soc	EXPOSICE ODDÍL THEMA PROBLÉM EXPONÁT	I	II	III	sál
A B C D		↓			koje
I II III			↓		stěna, část koje
a b c d				↓	ráms, vitrina
1 2 3 4				↓	

Příklady

Exposice	PŘÍRODOVĚDA	HISTORIE	VÝSTAVBA SOCIALISMU
Oddíl A	Geolog. vývoj	feudalismus	rozvoj průmyslu
Thema I	Vznik hornin	počátky feudalismu	strojírenství
Problém a	horniny vyvřelé	založení města	zlepšovací návrhy
exponát 1	andesit	zakládací listina	přístroj x

Josef Beneš

O regionálně-vědeckých výzkumech

Regionálně-vědecké výzkumy jsou jedním z bodů činnosti vlastivědných museí. Problém regionalismu byl až dosud málo diskutován a proto podávám několik připomínek a doplňků k článku Dr. Vladimíra Strnady, který se této otázky lehce dotýká a která si zaslouží širší diskuse.

Územní celek, je-li volen pouze s ohledem na správní potřebu, nepředstavuje zpravidla přírodně ucelený útvar. Jako výjimku v tomto ohledu můžeme hodnotit (nicméně rovněž s řadou výhrad) oblast Tatranského národního parku, která představuje současně přírodní i územně-správní celek. Olomoucký kraj však má přírodní poměry zcela odlišné. Představuje na jedné straně na př. pohoří Jeseníků, nemluvíme-li již i o vlivech Karpatského systému, které se v kraji rovněž uplatňují, i když nepatrně, a na druhé straně rovinný úval hornomoravský. Z těchto příkladů vyplývá, že v našem kraji nemůže být řeči o nějakých prvotně jednoduchých přírodních poměrech. Tak vzniká dvojitý hledisko, které nás nutí řešit regionální problematiku velmi opatrně. Prakticky můžeme buď vycházet ze studia fauny či flory okresů, což umožňuje jaksi administrativně zvládnout a dokumentovat získané údaje, nebo vycházet více z přirozené povahy studovaného terénu a neohlížet se striktně na hranice správního území. (Toto by platilo na př. o systému Kralického Sněžníku, který sám již leží mimo hranice kraje, avšak znalost jeho fauny je nutná pro pochopení celé řady zoogeografických problémů v kraji). Tento způsob je daleko bližší dialektickým vztahům v přírodě, ale je současně i náročnější a ve vztahu k chápání celku všeobecně na vyšším stupni. Pro zajímavost uvádím, že někteří američtí faunisti používají k dokumentaci svých zjištění kilometrové sítě, což je však ještě formálnější, než výzkum dokumento-

vaný na základě správních hranic (katastry a pod.). V celku lze říci, že k této otázce by se měli vyjádřit odborníci z různých oborů, t. j. biologové, geologové, zeměpisci, klimatologové a pod. a měla by být dohodnuta konkrétní směrnice, jakým způsobem bude dokumentován materiál v depositářích našich vlastivědných muzeí, aby se mohlo přikročit k té náplni, kterou vlastivědná musea mají mít. Ovšem, tuto směrnici si nikdo z nás nepředstavuje tak, že nám bude poslána nadřízenými orgány ve formě dekretu. Pokud nadřízené úřady si přesto chtějí zadekretovat, můžeme jim dokonce poradit, jak by to bylo účelné. Často se stává, že na území kraje konají výzkumy pracovníci institucí, které nemají s krajem nic společného a pracovníci krajského musea nemají ani tušení o jejich výzkumech, a co více, ačkoli mají do svého terénu nejbližší, nejméně se tam dostanou pro přetížení jinými, často méně důležitými pracemi. Museum si přirozeně nemůže dělat suverénní nároky na terén v regionu, ale domnívám se, že kontrola a evidence je vždy zdravá, v tomto případě jak s hlediska regionalismu samého, tak i s hlediska ochrany přírody podléhá schválení krajským národním výborem a museum by zde mohlo fungovat jako zplnomocněná instituce, udělující povolení výzkumu, nebo alespoň jako instituce s právem poradního hlasu.

Mělo by být proto vydáno ustanovení, že každý vědecký výzkum v kraji, podnikaný kteroukoliv institucí, bude oznámen KNV a konán za spolupráce Krajského vlastivědného musea, které by bylo povinné zachytit výsledky tohoto výzkumu a mělo by z něho dostat získaný materiál.

Zdravý základ regionalismu lze spatřovat v tom, že z materiálu v regionu poznaného budou, pokud to úplnost dovolí, vyvozovány závěry obecné platnosti, které samy svou podstatou už regionální charakter přerůstají. To ovšem souvisí s podmínkou přísné vědeckosti regionálního studia, kde opět dochází ke spojení teorie s praxí. Proto by bylo naprosto pochybené, kdyby regionální časopis přinášel zprávy o fauně zcela jiného kraje bez srovnání s faunou kraje domácího, kdyby přinášel námatkové údaje o materiálu z nejruznějších lokalit naší vlasti. Ovšem, zcela jiná situace se naskýtá při t. zv. obecné thematice. Hranice určitého kraje jsou umělé, administrativní a neshodují se z velké většiny s oblastmi přírodními. Proto nelze z regionálního výzkumu striktně vylučovat jevy, které sice se vyskytují na území kraje sousedního, s nimiž však jevy našeho kraje souvisejí svou přírodní povahou a stejnými životními podmínkami. Proto takové vědecké studium materiálu už nabývá povahy tematiky obecné a její theoretické poznatky velmi často mohou být použity v praxi i v našem kraji.

Podaří-li se nám ideu regionalismu formulovat a uvést v život tak, aby byla pokrokem a nikoli brzdou, potom bude možno přikročit k tomu, co má být vlastní náplní vědecké práce vlastivědných muzeí, totiž decentralisovaná dokumentace regionálního materiálu.

Krajská musea za určitých okolností by mohla mít všechny předpoklady pro to, aby se stala první instancí při studiu jakéhokoli problému, který se v kraji vyskytne. Ovšem do toho ještě mnoho chybí. Bylo by na prvním místě nutno zvýšit stav technického personálu. Na příklad dva pracovníci zoologického oddělení našeho ústavu nemohou zvládnout obsáhlou masu entomologického materiálu, který je možno za sběrací období nasbírat. A přece by bylo nanejvýše žádoucí, kdyby depositáře krajských muzeí mohly na prvním místě sloužit jako podklady pro faunistické katalogy, kterých je velmi zapotřebí a které velmi postrádáme.

Myslím, že bylo rovněž chybou, že ministerstvo kultury nezajišťovalo spolupráci s výzkumnými ústavy, kterým by jednak pracovníci krajských muzeí mohli pomoci při řešení jejich problémů, při čemž by byl mnohdy daleko lépe uchován dokladový materiál, který často trpí tím, že není deponován právě v museu. Mimo to některé centrální vědecké ústavy jsou přetěžovány různými vedlejšími úkoly, které by mohla krajská musea velmi dobře řešit. Zde bych mohl uvést aktuální příklad ladem ležících půd, kde by kolektiv často mohl poradit nejvýhodnější zásah. Ale toto vše bylo zanedbáváno, protože pracovníci krajských muzeí často, pokud vůbec vědecky pracovali, činili tak víceméně ilegálně, ačkoliv, jak dr Strnad správně zdůrazňuje, nejde zde o vědu pro vědu, ale naopak je povinností každého vědeckého pracovníka pomáhati při velkém díle budování socialismu v naší vlasti, nikoli na přemíře schůzí a porad, ale u mikroskopu. Mimo to bychom uvítali, kdyby byly

stanoveny normy laboratorního vybavení krajských muzeí a stanovena komise z pracovníků různých vědeckých pracovišť. Po prověření technických, personálních i ekonomických možností by potom mohla být alespoň některá pracoviště krajských muzeí zapojena do různých státních úkolů, které by často mohla plnit s nejlepším úspěchem. Současně by tak bylo zajišťováno zvyšování vlastní odborné úrovně zapojených pracovníků, kterým se takto často dostává málo příležitosti, času i peněz ke konzultaci s pracovníky téhož oboru na jiných pracovištích. Zároveň by vědecká práce byla spravedlivě ohodnocena.

I když vědeckou, resp. badatelskou činnost nelze od ostatních disciplín musejnické činnosti nikterak oddělovat, přece jen se domnívám, že alespoň jedna z thesí ke sjezdu Svazu muzeí se měla tímto problémem zabývat. Domnívám se, že otázky regionalismu nelze dále zanedbávat.

Josef R. Winkler

Přirůstky sbírek paleontologického oddělení KVM v prvním pololetí 1956.

Přes neobyčejně těžké podmínky při sběrech pro paleontologické oddělení krajského vlastivědného musea a přes zdržení, způsobené dlouhotrvajícími mrazy v tomto roce, byla během prvního pololetí provedena řada exkursí, při nichž byl sbírán materiál zejména z oboru devonu t. zv. východního devonského pruhu v Horním Benešově (další nálezy r. *Cyphaspides*, *Aulacopleura*, *Acanthaloma a Phacops*), v Hranicích a Černotíně (*Rugosa*), v Čelechovicích (*Rugosa*, *Trilobita*), dále v oboru eocénu u Špiček (zuby ryb, otisky r. *Clupea*) a v miocénu u Slatinek (*Clypeaster* sp., *Gastropoda*, *lamellibranchiata* a j.) a v Černotíně (*Pecten* sp. a j.). Mimořádně bohaté nálezy byly učiněny v Dolních Nětčicích (miocén), kde vedle četných schránek r. *Balunus* byly sbírány žraločí zuby a zejména kolekce zoubků pyknodontních ryb druhu *Chrysophrys miocennica* (podle loňského určení doc. dr. Vl. Kalabise). Srovnávací paleontologické sběry ve svitavské křídě přinesly četné pěkné nálezy račích klepet (r. *Callianassa*) a zbytky r. *Pina*. Rovněž tak v devonu u Čabové se podařilo nalézt na nové lokalitě, o níž podali již zprávu J. JAROŠ, Z. MÍŠAŘ a P. ROEHRICH (Zpráva o geol. mapování v Nížkém Jeseníku v okolí Loděnice, Moravského Berouna a Křišťanovic, Zprávy o geol. výzkumech v r. 1954 - ÚÚG, Praha 1955) ukázky korálů a brachiopodů. V kulmu v Nových Těchanovicích se podařilo nalézt vzácné zbytky kulmských lamellibranchiat vedle poměrně hojných velkých goniatitů a zbytků rostlinných. Z křidlového a korálového devonského vápence s hald u Černotína pocházejí vzácně se vyskytující valouny devonského vápence, narušené v miocénu houbami r. *Vioa* a mlži r. *Pholas*. Na určování těchto nálezů, které jsou k dispozici v depositáři oddělení, se pracuje.

Vladimír Strnad

Nález slovanské esovitě náušnice na staveništi býv. kláštera klarisek v Olomouci

Informovali jsme již dříve (srv. Zprávy č. 26, 27, 29, 38, 44 a 45) naše čtenáře, že při stavebních adaptačních pracích bývalého kláštera klarisek pro novou budovu Krajského vlastivědného musea na náměstí Republiky byly jednak na prostore nádvoří a jednak v někdejší chrámové lodi samotné objeveny základy někdejšího starého klášterního zdiva a že při této příležitosti bylo nejen získáno hojně keramického středověkého a časně novověkého materiálu, ale zjištěna i předhistorická osídlení neolitická z období kultury s keramikou malovanou a jevišovickou, hallštatskou a staroslovanskou (železná sekerá). Bohužel že všechny tyto nálezy pocházejí z přemístěných vstev, leč přesto ukazují, že zdejší kulmské výspy bylo vskutku použito, a to dokonce i několikrát již v době předhistorické, jako výhodného záchytného osídlovacího bodu. Nyní také při vnitřní úpravě přízemí východního křídla budovy se narazilo opětovně na několikrát staré zdivo, z něhož nejmožnější bylo původní masivní zdivo gotického kláštera z 13. stol., které bylo zjištěno již

dříve jak na nádvoří, tak i v chrámové lodi, takže všechna tato tři zjištění přispějí aspoň k částečné představě rozsahu původní klášterní architektury. Avšak vedle tohoto nejstaršího zdiva byla zjištěna i řada jiných menších zdí, ukazujících jak byla komplikovaná stavební historie klariského kláštera. I tyto výkopy poskytly opětovně vedle tereziánské mince a fragmentu pískovcového emblemu hojnost časně novověkého a středověkého střepového materiálu vedle množství úštěpů kostí koňských, kozích, prasečích, ptačích a j. Nejdůležitější z těchto materiálů je však nález pěkně zachovalé bronzové esovité náušnice (d = 2,4), získané ve vyházeném materiálu u jižního nejstaršího zdiva, která pocházela velice pravděpodobně ba téměř jistotně od natažené kostry, ležící taktéž u tohoto zdiva, jež však sama neposkytla dále zcela žádných jiných archeologických dokladů. Leč i tak je nález esovité náušnice nejen pro historii staveniště kláštera klarisek, ale pro otázku staré Olomouce velice důležitý. Směrem do dnešní budovy nebyly již zjištěny žádné zbytky dalšího pohřbívání. Dnes je niveau tohoto sálu přikryto betonovou podlahou. Není pochyby o tom, že i další stavební a adaptační práce nové musejní budovy zejména v jejím jihovýchodním cípu a konečně i v ulici směrem ke kasárnám poskytnou opět další možnosti pozorování stavebního vývoje klášterního klariského komplexu, jemuž bude po jejich dokončení věnována společná práce, zachycující nejen postup výzkumu, jemuž věnuje stavební správa na pokyn kulturního odboru KNV svou pozornost, který však přispívá k poznání olomoucké klášterní historie a k zásadnímu poznání počátku Olomouce vůbec.

Ing. Jos. Kšíř a Jos. Skutil

Z archivu Krajského vlastivědného musea v Olomouci.

(Předběžná zpráva.)

Olomoucké Vlastenecké museum zanechalo Krajskému vlastivědnému museu bohatý archiv, který vyplynul z jeho téměř sedmdesátileté spolkové a sběratelské činnosti. Archiv byl dost nepřehledný a jistě bylo potřebí aspoň v hrubých rysech ho uspořádat, aby zájemci byli aspoň částečně informováni o jeho obsahu. Archiv dnes obsahuje:

A) materiálie vlastního růstu musea,

B) historické materiálie, jež byly soustředěny musejnickou sběratelskou činností, akcí a odkazy.

A) Prvá skupina je neobyčejně obsáhlá a je důležitým dokladem o životě a růstu musejního ústavu z let 1884—1950. Patří sem všechny musejní inventáře, katalogy, zápisové knihy a pod. Obsahuje téměř všechnu korespondenci spolkovou od doby vzniku musea v roce 1884 až po přerušení spolkové činnosti v roce 1950, a je neobyčejně cenná. Týká se jak akvisiční musejních, tak redakce Časopisu vlasteneckého spolku musejního a jednatelské agendy. Zachovány jsou sešity se zápisy o výborových schůzích a bohatý administrativní materiál, jako na příklad doklady příjmů, vydání, dokonce i staré výpisy poštovních kont, sešity darů, pohledávek, výpůjční katalogy knih a jiné seznamy, jako na příklad štočků a pod. V tomto materiálu jsou jistě nejceněnějšími doklady některé archiválie z doby Havelkovy, Wurmovy a Wanklový o vzniku spolku, jako na př. prvé spolkové stanovy (mimo to jsou zde zachovány také stanovy jiných organizací, museí, osvětových svazů, Balcárkovy společnosti a pod.). Sem patří i bohatá korespondence z pozůstalosti Wanklový (1821—1897), téměř se všemi současnými evropskými badateli; zde je uloženo i 25 Wanklových tabulek antropologických a asijských typů z jeho cesty do Ruska roku 1888; wankolvského původu jsou i tiskopisy norimberského kongresu z roku 1887. Bohatá administrativně redakční korespondence spolku zůstala ještě neroztříděna.

Do této první skupiny archivní patří i materiálie, týkající se vlastních sbírek musea; nejen již zmíněné inventáře a katalogy, ale i akta a korespondence, na příklad stran sbírek Gottwaldových (srv. Časopis, roč. 41, str. 313, 51, 174, 179, 52, 86), nějaké sbírky porcelánu Moritze Vogela z Hranic z roku 1856, Tálského sbírky ornitologické (Čas. 23, 123) po P. R. Kašparovi (1821—1896), korespondence ohledně výstavy vý-

šivek v roce 1885, seznam výšivek M. Pospíšilové z let 1907—1916 a pod. K těmto historickým dokladům nutno zařadit i originály nejrůznějších musejních tiskopisů, ukázky etiket starých exposic z různých období růstu musea, jakož i ukázky Kovářových botanických rozpisů musejního materiálu a pod. Z musejních olomouckých akcí zůstane vždy historicky památnou účast na Národopisné výstavě československé roku 1895, která měla odězu v celém národním musejním životě. Z dotazníků musejního spolku, vydaných při této příležitosti, nejsou bohužel zachovány než nepatrné zbytky, ale i ty poskytují zajímavý národopisný materiál (jsou zde uloženy i plány Národopisné výstavy pro orientaci olomouckých účastníků). K etnografickým sběrům patří i 22 kreseb štítů domů, dekoru hospodářského nářadí atd. ze Slezska z první poválečné doby. Historickými zbytky jsou i dosti hojné, dnes již zajímavé ukázky rukopisných příspěvků některých starších ročníků Časopisu, jako na příklad prací Křížových, Palliardiho, Houdkových a jiných. Tento první oddíl uzavírá aktový materiál, týkající se jednání o umístění musea. Tento obsáhlý materiál, doplněný zprávami Časopisu, je základem poznání historie zasloužilého spolku.

B) Velmi záhy po svém vzniku získal spolek vedle vlastního musejního materiálu nejrůznější povahy i hojný archivní materiál, který ještě není definitivně roztržěn a který je zde možno velmi zhruba takto přehlédnout:

- a) větší pozůstalostní celky,
- b) ostatní archivní materiál,
- 1. povahy historické,
- 2. povahy literární,
- 3. povahy přírodovědné,
- 4. ikonografický, afišový materiál a pod.

a) Museum získalo z Prombergrova nakladatelství v Olomouci celý bohatý archiv nejen knihupectví samotného, ale zejména jeho nakladatelsko-redakční činnosti. Jsou to doklady ediční a bohatá korespondence, ukazující, kolik se toto nakladatelství zasloužilo o český literární rozvoj. Cenná je velká pozůstalost Dra R. Fischera (1872 až 1954, srv. Čas. 45, 1, 283), obsahující materiál nejen k jeho pracím tištěným, ale i nepublikovaný materiál k dalším projektovaným pracím. Obsáhlá je pozůstalost hudebního pedagoga Fr. Waice (srv. Čas. 53, 103). K nejobsáhlejším celkům patří pozůstalost Dr. Fr. Přikryla (srv. Čas. 54, 74), obsahující i řadu nepublikovaných prací (na příklad Deník cest výzkumných po Moravě vůbec a na Záhoří zvláště, vedený od roku 1886 „za účelem vlastivědy“), i s korespondencí, a pozůstalost olomoucké vlastenky Františky Ševčíkové (Čas. 50, 267), chovající vedle velké spousty pohlednic, zajímavých navštívenek, novoročenek a různých oznámení i materiálu čistě rodinného také několik listů na příklad s Dostálem-Lutinovem, A. Hlinkou, M. Steyskalovou, Č. Kramolišem, M. Bittnerovou atd. K rázu Přikrylovy pozůstalosti se řadí z Pluskalovy pozůstalosti (1811—1901) obsáhlý svazek jeho diplomů a stejně obsáhlý II. díl jeho rukopisného Přirozeného počátku mluvy lidské. Historika lékařství zaujmou pozůstalosti Dr. M. Kusého z Dúbrav (srv. Čas. 43, 200), stejně jako Dr. Lva Černíka (srv. Čas. 55, 78), kde snad jsou i materiále nepublikovaných ještě prací, dnes ovšem těžce již dešifrovatelné z německých stenografických zápisníků. Nevelký je svazek literárních prací Dr. Babičky o poměrech slovenských, slezských a polské literatury ze sedmdesátých let. Zoologické výpisy po K. Slavičkově (Čas. 52, 184) čítají tři fascikly. K pozůstalostním věcem patří zápisníky Alberta Čápa, montanisty z druhé poloviny 19. století, Flor. Horáka, zaměstnance ČMD z Bochoře, práce Ing. P. Stiasneho matematicko-magického obsahu, a premonstráta Dr. Norberta Hrachovského. Do této skupiny patří i pět velkých alb hraběte Pöttinga z roku 1894. Také Dr. Remeš, senior moravských lékařů a čelný funkcionář Vlasteneckého spolku, uložil již dříve v museu několik fascicul svých výpisů, korespondence a j. Do kategorie větších pozůstalostních celků patří i uloženy Archiv spolku pro komorní hudbu v Olomouci, korespondence Mozartova komitétu pro odhalení pamětní desky (Čas. 37, 124), šest knih Protokolů Podporovacího dělnického spolku v Hodolanech z let 1884—1939, s knihou příspěvků od roku 1885,

čtyři protokolární knihy Okrašlovacího spolku v Olomouci z let 1924–1951, kdy došlo k likvidaci spolku, dále nehojný materiál, týkající se Občanské besedy, České veřejné knihovny v Olomouci, Restřik obchodních společenstev v Olomouci, akta Sdružení peněžních ústavů, protokoly, zápisy a korespondence advokátní komory, archivní materiál, týkající se Městské hudby z doby po první světové válce a konečně Jednací protokol Okresního družstva pro zušlechťení hovězího a vepřového dobytka v Olomouci z let 1906–1918. Také Ing. Josef Kšíř, předseda Vlasteneckého spolku, ukládal v archivu nejrůznější aktový a vzpomínkový materiál, tvořící samostatný uzavřený celek.

K vzácným kompletům olomouckého archivu nesporně patří pozůstalost P. I. Wurma (1825–1911, srv. Čas. 28, 1911, čís. 4), obsahující nejen jeho osobní doklady, koncepty článků i koncepty jeho poslaneckých řečí, ale i hojnou korespondenci nejen různých žadatelů, ale i jeho významných vrstevníků, jako na příklad Mat. Procházky, J. Havelky, P. Domluvila, Em. Chytila, A. Matzenauera, Fr. Podgorníka, L. Bakešové, Kl. Čermáka, V. Houdka, M. Kováře, M. Hrubana, Fr. Smyčky, K. Absolona, H. Krcha, Fr. Šroma, K. V. Adámka, Vl. Havelkové, J. Vychodila, E. Pecka, A. Gottwalda, M. Kříže, J. Kniese, K. J. Mašky, A. Stojana, J. Klvaně, A. Teličky, Fr. Kretze, J. Palliardiho, V. Šíleného, L. Niederla, Fr. Příkryla, J. N. Voldřicha, J. V. Želízka, M. Žunkoviče a j. Z těchto dopisů je nejkrásnější blahopřejný dopis superintendenta F. Císaře. Nehojná je pozůstalost Jos. Vyvlečky (Čas. 54, 84) s životopisem Wurmovým, Havelkovým a Wanklovým. Stejně je nehojná i pozůstalost M. Mlčocha se zajímavými listy orientalisty Al. Musila.

b) Všechn ostatní materiál olomouckého archivu vedle těchto větších souborů je jednak povahy historické (uspořádaný materiál povahy všeobecně historické byl předán museem Krajskému archivu v roce 1951, srv. o tom Zprávy Sluka), dále literárně historické, kdežto přírodovědný archiv, ač musejní spolek tak pilně přírodovědnou vlastivědu pěstoval, je jen velice skromný.

1. Kolik dovedlo regionální museum soustředit historického archivního materiálu, ukazují na př. tyto některé akty: Potvrzení o zápisu J. Jiřího Noeslera na universitě v Padově z r. 1663, rájecký zápis o nerozluštěných moravských nápisech z poloviny 18. stol. (Čas. 1, 129), generální cechovní artikule z r. 1751, Diarium nebo Gruntovní Vyjádření Celého Obležení ... Hrozného Šancovního města Holomouce z r. 1758 (62 str.), list řezníka Jak. Ziedka svob. pána z Brettonu — podmaršálku v Olomouci — z r. 1763, rejstřík Jos. Svobody, pololáníka, o robotě z Drahlova z r. 1776, Árneuerte Lebenconsuetudines z r. 1779, Vejtah neb smysl Cýsař.-král. patentu z r. 1790, Přípis cechu řeznického 1791, Cirkulář o řeznících z Uničova 1791, příkazský rejstřík na odvod platových peněz za r. 1795, Abstattung der unterthaetigen Schuldigkeit 1799, potvrzení Pavlovic z r. 1814, výuční listy z let 1817–1843 (80 kusů), český Malovaný vinš ze Štramberka z r. 1833, listina cechu bednářského z r. 1828, potvrzení Náměště na Hané za dar Těšetické obce z r. 1843, dosti obsáhle rk Poznamenání některých památných věcí od r. 1843–1890 z Bělé, Poznamenání placení z r. 1844, Fürstenbergovy koncepty kázání Von den Vertrauen an Gott (1845), hektografovaný Tagebuch der Belagerung von Temesvar 1849 (49 str.), finanční papíry Fr. Jos. Doubecka z Poličky kol. 1850, z korespondence Kuldovy Regesta, týkající se sjezdu Jednoty katolické v Brně 1854, listina vyprošťovací z Boršic z poloviny 19. století, Quartier-Liste während des allerhöchsten Aufenthaltes Seiner Majestät des Kaisers zu Olmütz im Oktober 1866, Landwehr Abschied 1875, německý rukopis o čarodějnictví z Uničova z r. 1880 a nemotorný falsifikát podle obdarovací listiny ševcovského cechu v Uničově 1612. Řada archivních kusů je nedatována jako na př. 35 register cechu tkalcovského z Hulína, několik svatebních smluv a testamentů z minulého století, opis velice zajímavého většinou zvěrolékařského receptáře (tit. list chybí), Individuál Extrakt M. Prosenic, koncepty českých i německých kázání z minulého století (a snad i starší), staré náboženské písničky (latinkou i švabachem), vytrhané listy z různých zpěvníků, rk Pobožné střely k Panně Marii Zášovské za odvrácení morové rány, rk latinských i českých církevních zpěvů, dva české řemeslnické pracovní zápisníky, německý zápisníček technického rázu, rk Ein schönes

Lied im Kerker zu singen, dva císařské diplomy kanovníka Blažka, konvolut papírů velitelství 7. kyrysnického pluku a j. Jiné doklady podobného rázu je lépe řadit obsahově: Finanční poměry ilustruje vízenberská účetnická kniha z r. 1856, ukázky starých losů, ukázka vyvazovacího dlužního úpisu (1911), kniha lhůtní (1918), doklady vydajů Remarques des Choses diverses (z poloviny 18. stol.), zápisník řemeslnických potřeb z r. 1915–1916, zápisník domácích potřeb 1932. Školských poměrů se týkají školní vysvědčení z let 1817–1866 z různých míst (celkem 77 kusů), prostějovská německá klasifikační knížka 1863/64, seznam školní návštěvy, pilnosti a prospěchu ze Štěpánova 1860–61, ukázky školních výkresů a školních prací z 1865 (české) a z doby I. republiky a konečně i olomoucká žakovská korespondence s cizinou, zprostředkovaná ČSČK. Genealogii osvětluje rodokmen Abstorfských a Pamětní kniha rodiny Horníčkovy z Tumačova (1917). K německé otázce olomoucké slouží archiválie týkající se Nové Ulice (škola, účty, sběrné listiny a protokolární kniha spolku majitelů domů z r. 1910–19) a jiné nezřetelné poznámky. Obsáhlé jsou konvoluty Josua und Ernestine Fröhlich, Jacob und Anna Redlich z Wiesenbergu, Brauner, Steiner Max und Johanna z Moravské Třebové, obě z poloviny minulého století. Velice obsáhlý je rk Ursprung und Ausbildung Wechsel Instituts und Wechselrechte. Zajímavý je fragment přednášek Ot. Hostinského z 1932–33 (str. 75–285).

V olomouckém museu, které sloužilo cele po dobu svého trvání vlastivědě, zejména severomoravské, našly také útočiště některé nedokončené vlastivědné moravské pokusy. Tak jsou zde uloženy tři sešity Dějin Hukvald od zámekého kaplana Františka Horáka, obsáhlý svazek Tálského (Čas. 23, 123) papírů k dějinám Moravičan zachráněných Vl. Ambrožem (Čas. 53, 106), rukopisná zpráva o pomnicích v Bojkovicích, Kronika Okrsku národních jednot na Šumpersku z desítiletí 1920–30 s příloženými výpisy ze školních kronik, vlastivědnou literaturou a četnými fotografiemi, přípravné výpisy k vlastivědě Šternberska, korekturní obtahy projektovaného vlastivědného časopisu Mohelnicka, a konečně nevelký a neúplný pokus o toponymický soupis (bez bližšího určení).

2. Na literárně historický materiál ve vlastním slova smyslu není olomoucký archiv nikterak bohatý. Archivu se nepodařilo kompletně získat literární pozůstalost žádného autora; je zde uložena asi jen část pozůstalosti Č. Kramoliše (rukopisy některých jeho prací beletristických a národopisných a korespondence s Al. Jaroňkem, B. Slavíkem, J. Ciprem, R. Habřinou, V. Martínkem, F. X. Svobodou, M. Jahnem a j.). J. Springer zde deponoval materiál svého záslužného díla soupisu hanáckého písemnictví (srv. Čas. 55, 411). Naproti tomu je zde uložena dosud nezregistrovaná poměrně velice bohatá korespondence, již se snažil uspořádat záslužně jednatel spolku R. Bartocha (k jeho spolkové činnosti bibliografická data Čas. 59, 96). Vedle již vzpomenutých různých korespondencí jsou zde uloženy na př. dopisy L. Bakošové, J. Tálského, E. Holuba, C. Stojana, M. Steyskalové, Fr. Pospíšilové, L. Niederla, A. Kmety, Anatola d'Orsaye, M. Kříže, J. Palliardiho, J. Klvaně, J. Hejčla, I. L. Červinky, V. Flajšhanse, K. J. Mašky, A. Teličky. Z darů A. Kubise pochází dopisy Sv. Čecha, Jos. Bartochy, S. Boušky, K. Dostála-Lutinova, Fr. Drtiny, V. Dyka, J. B. Foerstra, V. Hrubého, A. Chlumeckého, K. Kálala, Al. Kolíska, J. S. Machara, A. Nováka, O. Přikryla, Prim. Soboky, Fr. Sokola-Tůmy. K nejvýznamnějším dopisům archivu patří dopis Fr. Palackého po jeho poslední návštěvě Hodslavic z r. 1873. Není pochyby, že v Remešových balících budou uloženy také zajímavé dopisy. Nevelká je korespondence Chylova, slovinská korespondence Jana L. Černého z Lublaně z druhé poloviny 19. století, korespondence učitelky Švecové, německá korespondence z Malliků (1901). Několik dokladů svědčí o spolkové snaze vybudovat literární musejní archiv (autogramy). K této korespondenci možno zařadit i neúplnou korespondenci týkající se Koledy; sem spadají i některé příspěvky z redakce Praskova Selského archivu.

Vedle této korespondence jsou uloženy v archivu i některé literární doklady autorské, které měly vytvořit základ literárního oddělení olomouckého musea; tak jsou zde uloženy na př. výpisy a výstřižky Loly Šetelíkové, Mileny Ivšínové, F. J. Bouchala-Neustupovského. Sem patří i rukopis Kubištova-Remešova překladu francouzského románu

Hellé (1899) od Marcelle Tinayre, který by bylo zajímavě srovnat s vydaným překladem J. Hütlové (1923). Je zde i překlad či obsah Eitnerovy (1880) práce o vývoji dramatu. Nezřetelný je rukopis Praskovy(?) německé práce a jiný nedokončený rukopis.

3. Archivní materiál povahy přírodovědné je dnes již historického rázu. Z pozůstatosti Karla Prausy z Orlové je zde uložen Entwurf der neuen Schachtanlagen für den Bergbau Johnsdorf na Těšínsku s celou řadou plánů a rysů z r. 1882, stručný nedatovaný soupis mineralogického materiálu neznámého autora, rozbor pedologických poměrů jedenácti lokalit na Bugu podle Ed. Stupky z r. 1915, dobrozdání A. Dvorzaka o sírném prameni Sommerschau u Nového Jičína 1927 (srv. Čas 47, 121), rozbor balneologických poměrů v Bludově (1929). Dvě složky obsahují entomologické výpisky Slavičkovy (Čas. 52, 184), podobného obsahu jsou i výpisky Hudečkovy (Čas. 56, 103). Historické povahy je ukázka Kovářových botanických rozpisů, malakozoologické poznámky B. Kovářové; seznam brouků byl asi studií příručkou.

4. Ikonografický, afišový materiál a pod. Dlouholetá sběratelská činnost musejní vytvořila i bohatou topo-ikonografickou sbírku domácích i cizích temat a sujetů, reprezentovanou spoustou fotografií (bohužel mnohých nepopsaných), pohlednic, originálních obrázků i různých časopiseckých novinových výstřižků atd., jež nutno všechny tříditi. Co může vytvořit nadšená sběratelská pile, ukazuje sbírka K. Slavička z Olomouce, obsahující 15 balíků velkých alb tohoto materiálu. Týž zachoval i sbírku různých kupletů, chansonů atd. Z těchto podobizen je snad nejzajímavější domnělá podobizna Fr. Palackého z mladších let. Podobně je bohatá, bohužel nesystematická, sbírka nejrozličnějších plakátů, prospektů, hojných příležitostných oznámení, plesových pozvánek, novoročních gratulací atd. Obsáhlý je svazek úmrtních oznámení, doplněný stejně obsáhlým svazkem part České Akademie z korespondence Remešovy. Sem možno zařadit i dvě rukopisné gratulace z polovice 19. století (hříčka s počátečními písmeny), 10 listů starých hracích karet lipských s historickými osobami, ukázky dopisních papírů z konce 19. stol., dosti bohatá je sbírka náboženských obrázků, stojanovské obrázky, pohlednice t. zv. obrazoborců a pod.

Mimovlastivědný materiál, varia a spuria doplňují tento archiv. Do musea přišlo i několik kusů cizího archivního materiálu, které ilustrují domácí styky s cizinou. Jestliže Časopis pěstoval hojně slovanské styky, jak tomu svědčí četné články a referáty, zůstaly v archivu jen nehojné doklady. Je to na př. ukázka jugoslávských novin z r. 1888 a 1907, dále sešitek sborníku ukrajinských písní N. V. Lysenka (1842–1912) podle opisu Babičkova z r. 1876 (je to zajímavý doplněk k jeho českým vlivům a stykům, viz OSN ND III, 2, 1935, 1334) a lužickosrbský nápis z kostela v Budyšině. Jako kuriosa se dostala do olomouckého archivu japonský dopis z Čech pod Kosířem asi z pol. min. stol. (s přiloženým překladem Průškovým), turecký pas, stať Čína a Číňané od Čen-Ti-Tonga (z Revue de deux Mondes 1884), Bertolda Plecitého Ein Ehepaar reist durch Asien (309 str., 3 mapy, 1 arabský rk, litevský pas, svazek fotografií). Několik dokladů se týká činnosti esperanta. Mezi varia vedle zmíněných Slavičkových kupletů patří i doklady činnosti olomoucké Schlaraffie.

Nerozlučitelnými zůstaly dva abecední rejstříky bez bližšího určení a obsáhlý rejstřík pravděpodobně nějaké sbírky ex libris, která však není zachována.

Doplňkem archivu jsou i hojně žurnalistické, bohužel nesystematické, ale jen příležitostné materiálie, a to nejen někdejších předních našich listů, ale zejména krajinického tisku. Stejně jsou zachované neobyčejně hojné novinové výstřižky nejrozličnějšího obsahu vlastivědného a jiného, jež by bylo nutno teprve roztržiti.

Olomoucké museum bylo známo svým čilým zájmem numismatickým (srv. o této činnosti Čas. 59, 116), ježmž výsledkem je i bohatá sbírka numismatická. Vedle toho byl soustředěn v archivu i materiál sfragistický, a to na př. 56 listů pečetí, dále pečetí darované pravděpodobně Msgrem J. Vyvlečkou, ale nejobsáhlejší část tohoto oddělení tvořila bohatá sbírka Viléma Voříkovského, rytíře z Kundratice (1852–1928), která obsahovala 134 pečetí stavu panského, 160 stavu rytířského, 180 stavu duchovního, 202 obcí německých, 163 polských, 103 zábrzežských, 269 jugoslávských, 308 obcí slezských, 737

českých, 1546 moravských, 655 uherských, 957 rakouských, 13 cizích, 803 šlechtických a klášterních a 1244 různých, tedy celkem 7474 pečeti.

Z podaného předběžného stručného přehledu je vidět obsáhlost a bohatost olomouckého archivu, který bude nutno ještě detailně uspořádat, aby ho bylo možno vlastivědně plně zužitkovat.

Jan Skutil.

Dvojí výročí moravského vlastivědce Vítězslava Houdka.

Vítězslav Houdek,
nar. 27. 7. 1856, zemř. 1. 6. 1916
v Náměšti na Hané.

Jménu Vítězslava Houdka zůstane vyhrazeno navždy jedno z prvních míst v řadě zasloužilých moravských vlastivědců.

Dne 1. června minulo 40. výročí úmrtí a 27. července vzpomínáme 100. výročí narození předního musejního a vlastivědného pracovníka moravského Vítězslava Houdka. Jeho jméno je nerozlučně spjato s druhou směrností pracovníků bývalého Vlasteneckého spolku musejního, které vystřídal nejen jako redaktor Časopisu, ale také mnohostrannou činností badatelskou, již zahájil vyličením pravěku svého rodiště Náměště na Hané. Vedle několika pravěkých temat si všímal v rozsáhlejších pracích historického místopisu (raabisační osady), národopisů (kancionály boršický a Daniela Kůžky, valašská zaklínací kniha a j.) a umělecké historie, v níž dosáhl pozoruhodných výsledků zejména v hodnocení nástěnných maleb ve znojemské hradní kapli. Olomoucký musejní časopis, který redigoval v letech 1888—1892, přinesl z jeho pera přes dvacet hlavních článků, na padesát drobných příspěvků a přes sto posudků literatury domácí i cizí. Vedle prací v olomouckém musejníku přispěl základními národopisnými studiemi do Českého lidu (Hanácký grunt) a do moravského svazku oficiálního díla Die österreichisch-ungarische Monarchie oddílem o sídlištích, bydlení, pověstech a pohádkách slovanského lidu. S oblibou pracoval také v genealogii a heraldice. Posmrtně vydaným Houdkovým dílem z tohoto oboru jsou Moravské vývody erbovní.

V. Burian

Zprávy KVM Olomouc vycházejí měsíčně. Rediguje redakční rada. Tisknou Středomoravské tiskárny, národní podnik, závod 02, v Olomouci, Vodní 22.

R 05880